

KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN KAYNAĞINA DAİR LACANYEN BİR DEĞERLENDİRME

Adnan Çetin*

“Dolayısıyla insan, tümel formu mekân değil zaman olan bir varlık olarak, bir boşluk olan isteğini, başka isteklerle etkileşimi sonucunda doldurmak suretiyle insanlaşır.”(Kojève, 2000, 81).

ÖZ

Kadına yönelik şiddet probleminin Jacques Lacan’ın kavramları üzerinden tartışıldığı bu çalışma, literatür taramasına dayanan betimsel bir çalışmadır. Sınıfsal konumları ne olursa olsun, kadınların büyük bir çoğunluğu yaşamlarının herhangi bir döneminde fiziksel, cinsel, ekonomik, psikolojik vb. şiddet türlerinden birine maruz kalmaktadırlar. Kadına yönelik şiddetin önüne geçmek için yapılan yasal düzenlemeler, bu anlamda ağırlaştırılan cezai yaptırımlara rağmen bu problem artarak devam etmektedir. Çünkü kadına yönelik şiddetin ortaya çıkmasına ve yeniden üretilmesine neden olan dinamikler sadece hukuksal değil aynı zamanda toplumsaldır. Bu bağlamda kadına yönelik şiddeti besleyen kültürel, toplumsal, siyasi bir arka plan vardır. Dolayısıyla kadına yönelik şiddetin önüne geçmek için şiddetin toplumsal kaynaklarını ifşa etmek gerekmektedir. Lacan’ın simgesel yapı, öteki, arzu, hadım edilme (kastasyon) gibi kavramları bu tartışma açısından verimli bir zemin sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Jacques Lacan, Kadın, Şiddet, Simgesel, Öteki

ABSTRACT

This study, in which the problem of violence against women is discussed through Lacques Lacan’s concepts, is a descriptive study based on a literature review. Regardless of their class status, a great majority of women is subjected to any types of physical, sexual, economical, and psychological violence in some periods of their lives. Despite the legal regulations made to prevent the violence against women and the aggravated punitive sanctions in this sense, this problem continues to increase because the dynamics that cause the violence against women to come out and reproduce are not legal, but social. In this context, there is a cultural, social, and political background that fosters the violence against women. Hence, to prevent the violence against women, the social resource of violence should be revealed. Lacan’s concepts of symbolic structure, other, desire and castration provide productive basis for such a discussion.

Keywords: Jacques Lacan, Woman, Violence, Symbolic, Other.

GİRİŞ

Bütün kimliklerin birden çok bileşeni olduğu gibi cinsiyet kimliklerinin de birden çok bileşeni vardır. Örneğin kadın veya erkek olmak doğumla kazanılan biyolojik bir niteliktir. Fakat sosyalleşmeyle beraber bu biyolojik niteliklere toplumsal, kültürel, siyasi, dini birçok bileşen eklenir. Toplum, kadın veya erkek olarak doğan bireylere nasıl kadın ve nasıl erkek olacaklarıyla ilgili onlara yol haritaları sunar. Başka bir ifadeyle, toplumsal yüzey bireylere kadın ve erkek olmaya dair roller sunarak bu kimlikleri yeniden inşa eder. Böylece bedensel farklılıklar bireyin içine doğduğu kültürel ortamlarla beraber daha da somutlaşır ve bu cinsiyetlere uygun olarak bireye karmaşık bir roller mirası sunulur. Dolayısıyla, her birey doğduğu toplumsal yüzeyin aile yapısı, eğitimi, örf ve adetleri bağlamında farklı erkeklik ve kadınlık deneyimlerine sahip olur (Kimmel, 2004, 503). Butler (2014), bireylerin toplumda tutarlılık ve devamlılık ekseninde algılandıklarını belirtmekte, bu durumun ise toplumsal yapıların bireye önceden belirlenmiş cinsel davranışlar, arzular ve pratikler yüklediğini ifade etmektedir. Birey hazır bir toplumsal düzenin içerisine doğar ve toplumsal düzende geçerli olan normlara ve değerlere tabi olur. Bir toplumsal formasyonda düzenin ne olduğu, norm ve değer olarak kabul gören şeyin/şeylerin ne olduğu tamamen güç ve iktidarla bağlantılı bir problemdir. Tarihsel olarak ataerkil ideolojinin tahakkümüyle inşa edilen bu düzen, norm ve değerler ataerkil iktidarı sürekli kılmak için kadına toplumsal düzende ikincil bir konum/statü dayatmıştır. Bu iktidar ilişkisi bazen rıza yoluyla bazen de baskı/zor yoluyla devam edegelmiştir. Dolayısıyla ataerkil ideolojinin hegemonyasında kadın olmanın neye karşılık geldiğini de erkekler açıklamıştır/tanımlamıştır. Bu bağlamda kadın, eksik-zayıf-negatif vasıflarla tanımlanırken; erkek, güçlü-rasyonel-pozitif vasıflar üzerinden tanımlanmıştır. Kadın edilgenlik olarak, erkek ise fail olarak tanımlanmıştır. Kadın uzun bir süre çalışma hayatından uzak tutulmuş, çocuk bakmak, yemek ve temizlik yapmak gibi ev içi işlere yönlendirilmiştir. Toplum nezdinde daha prestijli olan işlerde/mesleklerde ise erkekler hüküm sürmüşlerdir.

Modernleşme süreci, toplumsal alanda büyük dönüşümlere sebep olmuştur. Ekonomik faaliyetler, çalışma hayatı, eğitim süreçleri, toplumsal ilişkiler, kadın-erkek ilişkileri bu anlamda büyük dönüşümler yaşamıştır. Berman'ın (2011) tanımlamasıyla katı olan her şeyin giderek buharlaştığı bu süreçte pek tabiidir ki toplumsal tanımlama biçimleri de erimeye başlamıştır. Modernleşme, kadının toplumsal statüsünü de değiştirmiştir. Ev içi emek süreçleriyle özdeşleşen kadın hem artan eğitim imkânları hem de artan emek talebi nedeniyle çalışma hayatında daha fazla yer edinmeye başlamış ve eğitim seviyesi giderek yükselmiştir. Kadın, ataerkil ideolojinin çizdiği sınırların dışına çıktıkça erkekler yüzyıllardır sahip oldukları imtiyazları kaybetmeye ve iktidarları zayıflamaya başlamaktadır. Bu durum erkeklerde bir *kriz* olarak kendisini göstermektedir. İmtiyazlarını kaybeden; iktidarı zayıflayan erkek, şiddet yoluyla iktidarını tesis etme yoluna gitmekte ve imtiyazlarını korumaya çalışmaktadır. Nitekim iki bin on sekiz yılında Uşak'ta yaşanan bir kadın cinayetinde katil koca, eşini “yemek yapmadığı” için öldürdüğünü itiraf etmiştir.¹ Yine iki bin on bir yılında Erzurum'da yaşanan bir kadın cinayetinde katil koca, eşini “yatağa gelmediği” için öldürdüğünü beyan etmiştir.² Tüm bu veriler ışığında bu çalışma giderek artan kadına yönelik şiddet problemini Lacan'ın kavramları üzerinden tartışmayı denemektedir.

¹(<https://www.usakhabermerkezi.com/guncel/usakta-kadin-cinayeti-yemek-yapmadi-diye-karisini-oldurdu-h30612.html> (Erişim 20 Eylül 2020))

²(<https://www.sabah.com.tr/yasam/2012/03/31/pompali-tufekle-oldurdu> (Erişim 20 Eylül 2020))

1. GÜNDELİK HAYATIN AKIŞINI BOZAN EYLEM: ŞİDDET

En yalın haliyle gücün veya kuvvetin kötüye kullanılması olarak tanımlayabileceğimiz şiddet, Habil ve Kabil'den beridir toplumsal insicamı bozan bir eylem olarak karşımızda durmaktadır. Günümüzde gündelik hayatın bir parçası olmaya devam eden şiddet, farklı veçheleriyle toplumsal ilişkilerimizin neredeyse tamamına sızmış durumdadır. *Trafikte şiddet, sağlıkta şiddet, okulda şiddet, ailede şiddet, işyerinde şiddet* bu liste bu şekilde uzayıp gider. Artık şiddetle özdeşleşmemiş bir mekân hayal edemiyoruz. Düşünce tarihinde her zaman şiddetin kaynakları ve şiddetin tanımlanması ile ilgili bir tartışma söz konusu olmuştur. Psikanalist düşüncede, insanın iki içgüdü ile doğduğunu, bunlardan birinin yaşam içgüdüğü diğerinin ise ölüm içgüdüğü olduğu vurgulanır. Yaşam içgüdüğü cinsel eylemle; ölüm içgüdüğü ise şiddet eyleminde görünür olur (İsen, 1995). Davranışçı düşünce geleneğinde ise şiddetin doğuştan gelen bir eğilim olduğu fikrine karşı çıkılır, şiddetin toplumsallaşma ile birlikte öğrenilen bir davranış olduğu savunulur (Fromm, 1993). Hem klasik sosyoloji düşüncesinde hem de çağdaş sosyolojide şiddet olgusuyla ilgili güçlü bir literatür vardır. Emile Durkheim ve Robert K. Merton gibi öncüler şiddeti anomi ve sapma (Merton, 1938) kavramları ile açıklarken; Max Weber şiddeti devletle-yasayla ilişkilendirerek tarif etmiştir (Weber, 1987). Çağdaş sosyoloji düşüncesinde başta Frankfurt Okulu olmak üzere şiddet bir iktidar, egemenlik, hegemonya ve ideoloji problemi olarak ele alınmıştır (Kardeş, 2009).

Toplumsal algı kodlar, rutinler ve kategoriler üzerinden inşa edilir. Birey topluma katılırken bazı toplumsal ezberler/kalıp yargılar edinir. Toplumsal ilişkilerimizi “Mülteciler dilenir”, “Kadınlar güvenilmezdir”, “Kürtler cahildir” “Araplar haindir” gibi verili bazı yargılar üzerinden kurarız. Bu klişe ve rutinler insanlara bir konfor sunar ve gündelik pratiklerinde tasarruf sağlar. Ancak bu rutinler bozulmaya başladığı zaman söz konusu konfor bozulur ve yerini hayal kırıklığına ve şiddete bırakır. Lüks bir araca binen Suriyeli bir mülteci görüldüğünde bir hayal kırıklığı yaşanır ve sözlü şiddete başvurulur. Çünkü biz onu dilenirken görmek istiyoruz. Ya da evde yemek hazırlamayan bir kadınının tavrı karşısında kocası hayal kırıklığı yaşar ve fiziksel şiddete başvurur. Çünkü koca/eş için iyi kadın kocasına hizmet eden kadındır. Dolayısıyla kadın bu kodu (kadın hizmet eder) Deleuzeyen anlamda çözdüğü zaman erkeğin rutini bozulmakta ve şiddete başvurmaktadır (Deleuze- Guattari, 2014, 55-56).

“Bizim gerçeklikle olan bağımızı düzenleyen şey, çeşitli biçimlerde hayal kırıklığına uğruyor olmamızdır. Bu, öznel ve toplumsal alanda her şeyin mümkün olmayacağı, ruhsallığımızda sürekli eksikliğini hissedeceğimiz bir şeyler olacağı anlamına gelir. Beklediğimiz yanıtın anında gelmediği, yapmayı istediğimiz şeylerin ertelenmek zorunda kaldığı, hiç hesapta olmayan başka şeylerin çıktığı, planlarımızın bozulduğu vs. gibi rahatımızı bozan bir dizi unsurla karşılaşırız” (Erşen, 2007-2008, 134).

Rutinleşmiş gündelik hayatın akışını bozan her eylem şiddetle karşılaşma riskine sahiptir. Eril rutin bozuldukça erkek şiddeti bir ihtimal olmaktan çıkmakta ve gündelik yaşamın bir parçası olmaktadır. (Kara ve Uluç, 2019, 1569). Şiddet eylemiyle erkek, kadının kendi hayatının öznesi olma hakkını elinden almaktadır. Mevcut toplumsal düzenin çizdiği sınırların dışına çıkmaya çalışan her kadın, Hannah Arendt'in tanımlamasıyla erkeğin iktidarında bir çözülme yarattığından şiddetle karşılaşmaktadır. Benliğini parçalanmış hisseden erkek, benliğini şiddetle kutsayarak yeniden kurmaya çalışır. Bu noktada şiddet, iktidarı yeniden tesis etmenin bir yolu olarak karşımıza çıkmaktadır. Şiddet yoluyla maduna toplumsal konumu hatırlatılmış olur. Kısacası, şiddet, “iktidarın tehlikeye girdiği anda ortaya çıkar. Şiddete dayalı olmayan iktidar diye bir şey yoktur gerçekte.” (Arendt, 2018, 67-68).

2. ŞİDDET: SİMGESEL DÜZENDE KALMA SAVAŞI

Ödipus tartışması, Freud'un erkek çocuğun anneye kurduğu ilişki nedeniyle babayı yok etme isteği üzerinden kurgulanır. Buradaki çocuğun erkek çocuk olması kadına ilişkin bir yok sayışı yani negatif bir düşüncenin varlığını ortaya koymaktadır. Bu yok sayış Freud'a yönelik en önemli eleştirilerden birini oluşturmaktadır. Kadının bastırılması ve yasaklanmasıyla üretilen erkekliğin (Colebrook, 2013, 188) kendini en net şekilde ödipus tartışmasında ortaya koyduğu görülür. Bu çerçevede, kadın ödipusla ele geçirilmekte, tahakküm altına alınmaktadır. Lacan'a göre, imgesel dönemden simgesel döneme geçişi imleyen ödipus kompleksinde (Homer, 2016, 75) anne ve çocuk arasında bir bağımlılık ilişkisi oluşur. Karşılıklı bağımlılıkta, çocuk annenin tüm ihtiyaçlarını sadece kendisinin karşıladığını düşünürken kendisinin de tüm ihtiyaçlarını annesinin karşıladığını zanneder. İmgesel dönem olarak tanımladığı süreçte çocuk kendi varlığını annesininkiyle aynı görür; bu süreç simgesel döneme geçişle sonlanır. Çocuk kendi dışında bir dünyanın varlığıyla karşılaştığında ve onu fark ettiğinde toplumsal yasa olarak tanımlanan, Lacan'ın Baba'nın Adı ya da simgesel alan olarak tanımladığı düzleme geçilmiş olur. Simgesel alan, toplumsal alanın norm ve değerlerinin varlık gösterdiği alandır. Lacan'a göre simgesel alana geçiş bireyin dil kapasitesine ulaşması sayesinde gerçekleşir. Dil, Lacan için bilinçdışı gibi yapılanırken, bizim varlığımız dışında bir kapasiteye işaret eder. Dilin dışımızda oluşu, onun Öteki ile ilişkisini hatırlatmakta, Saussure'ün gösteren ve gösterilen arasında kurulduğunu iddia ettiği bu dil, Lacan için gösterenin diğer bir gösteren ile olan ilişkisiyle gerçekleşmekte ve gösteren her zaman gösterilene üstün bir konum almaktadır (Lacan, 1994, 47-48). Yani, her gösterge, başka bir göstergeye ya da gösterge dizisine ihtiyaç duyar. Lacan için dilden bağımsız, dilin yapılandırmadığı hiçbir özne yoktur. Lacan, dilin tüm toplumsal yaşamı çevrelediğini ve Saussure'ün zayıf ya da eksik de olsa bir dil yapısının dışında durulabileceği savını reddederek dilin yapısı ve kuralları dışına çıkamayacağımızı ileri sürer. Dil sayesinde tüm yaşamı öğrenir, buna uygun davranır ve söylemler geliştiririz. Zaten dil sayesinde ki gösteren, bir başka göstereni gösterir. Aslında Lacan temsilin dışında bir öznenin olduğunu kabul etmez. Temkinli davranarak temsilin özneyi asla tam anlamıyla temsil etmediğini ya da ele geçiremediğini vurgulamaktan da geri durmaz. Lacan, eksikliği bilinçdışı özneye yükler. Zira özne var olmadaki eksiklik ki bu nedenle de üzeri çizili \$ ile gösterilir. Yani çizik, öznenin eksik oluşunun, öznedeki yarılmanın ifadesidir.

İmgesel dönemin ardından gelen simgesel dönem, artık dil ve Baba yasasıyla karşılaşıldığı ve onlara tabi olduğu dönemdir. Toplum bireyden her zaman kendine yeterli, kendini tamamlamış hale gelmesini isterken; birey de bunu Gerçek'te var olan bütünlüğe ulaşma emri olarak algılar. Ancak bu Gerçek'e asla ulaşamayacağının farkında değildir. Bu emir bireye simgelerle iletilir. Her simgenin bu düzende belli bir anlamı, ilişkide olduğu gösterge dizisiyle bağı bulunmaktadır. Tabii burada unutulmaması gereken, her gösterge dizisinin ve simgelerin içinde bulunduğu toplum veya bireyler nezdinde bir anlama sahip olmasıdır. Her toplum kendi ihtiyaçları bağlamında simgeler ve dolayısıyla bu simgelere anlam kılıfları yaratır. A toplumunda geçerli olan x simgesinin B toplumundaki anlamı çok farklı hatta birbirine zıt olabilir. Yani bağlam, önemli hale gelir. Her simge ve gösterge, anlam olarak öznenin önce kurulmuş ve öznenin de buna uyması istenir. Anlamın dile dökülmesi de pek tabiidir. Dil aracılığıyla özne, kendindeki eksikliği giderebilmek için simgesel düzene girerek hâkim dilin takdirini elde etmeye ve bölünmüşlüğü, eksikliği gidermeye çalışır. Buradaki hâkim dil eril hegemonyanın dilidir. Özne kendindeki eksikliği gidermek, kendi varoluşunu tamamlamak için ataerkil anlam dairesinden konuşur. Geleneksel ataerkil anlam dairesi, kadının özne olmadığını söyler.

Kodlar dizgesinin yoğun olarak işletildiği simgesel düzende toplumsal alandaki tüm sınırlar belirlenmiş, hangi eylemin nerede uygulanacağı kesinleştirilmiş ve her türlü belirsizlik ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Bu nedenle “simgesel düzen, Gerçek’in karmaşasına, muğlaklığına karşı saplantılı bir savunma olarak ortaya çıkar” (İzmir, 2013, 178-179). Gerçek düzeninin yarattığı tüm belirsizlikler ve tanımlanamama halleri simgesel düzenle ortadan kaldırılır ve davranış biçimlerinin önceden tahmin edilebilir olması sağlanır. Bu sayede öznenin enerji tasarrufunda bulunması mümkün hale gelir. Buradan tüm düzenlerin birbiriyle ilişkili olduğu sonucuna ulaşılırken öznenin de bu düzenler arasında sürekli bir geçiş içinde olduğu da anlaşılmaktadır. Bu geçiş ve dolayısıyla sentez, özneyi kuran asıl dinamiktir.

Simgesel düzende her şey kendini bazı simge ya da gösterenlerle ifade eder. Burada gösteren yani erkek kendini başka bir gösteren ağı içinde yani kadın göstereni içinde bir anlama kavuşmuş olarak görür. Bu anlam zinciri, bireyi bir müddet sonra teslim alarak öznenin farklı maskeler takmasına ve bu sayede tüm toplumsal alanlarda kendini çoğaltarak var kılmasına sebep olmaktadır. Sonsuz sayıda çoğalabilen bu gösteren-gösteren ilişkisi neticesinde özne kendine yabancılaşmakta ve tamamen simgesel düzenin istediği bir özne konumuna geçmektedir. Simgesel düzene girene kadar eksik olarak görünen her gösteren-erkek, kendini diğer gösterenlerle yani kadınla ilişki kurarak tamamlar. Gösterenin-erkeğin diğer bir gösterene duyduğu aşk, âşık olduğu kadının kendisini terk etmesi sırasında imgeselden simgesele geçişte anneden kopuşun yarattığı sarsıntı gibi beraberinde şiddet ve öfke krizlerine sebep olur. Erkek, kendini kadının varlığında var hissettiğinden, kadın göstergesinin ortadan kalkması erkek göstereninin de kaybolmasına, eksilmesine neden olmakta ve söz konusu durum şiddetle sonuçlanmaktadır.

Fallusa pozitif bir anlam yükleyen Lacan için tüm kültürel olumluluklar, kurallar ve düşünceler fallusu erkek için var eder ve erkek de buna göre bir toplumsal tasavvura eşlik eder. Fallus “kültürel ayrıcalıklar ile ataerkil bir toplum içindeki erkeğin öznelliğini tanımlayan olumlu değerlerin bir gösterenidir, ama onun bu anlamı kadın öznesinden bütünüyle yalıtılmıştır” (Sarup, 2004, 42). Kadın, fallusu kaybettiği ya da hiç sahip olmadığı için hep kendini eksik hissetmiştir. Eksik kalan kadın, toplumsal ve kültürel açıdan da eksik olanla eşitlenmiştir. Kültürel cinsiyet kodları yoluyla eksiklikler kadına atfedilirken kadın doğal olarak hiyerarşik anlamda erkeğin gerisinde kalmaktadır. Negatif anlamlar kadın kimliğinde toplanırken (Kışın güneşine; kadının gülüşüne aldanma!); bütün pozitif anlamlar erkeğin kimliğinin (Erkek sözü) bileşenleri olarak sunulmaktadır.

Simgesel düzen erkeklere geniş bir iktidar alanının yanında güçlü bir imtiyazlı konum bağışlar ve bunları korumasını telkin eder. Bunları sağlamadığı takdirde simgesel düzende yerinin olmayacağı ima edilir. Simgesel düzende kadın bir özne olarak yoktur. Dolayısıyla kadının özne olma çabası şiddetle karşılanır. Erkek kendisinin iktidar alanını daraltan ve imtiyazlı konumunu zayıflatan kadına şiddet uygulayarak hem simgesel düzende kalmaya çalışır hem de simgesel düzenin takdirini kazanmaya çalışır. Bu anlamda şiddet, takdir edilmenin, eksikliği gidermenin yollarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. “Namus” gerekçesi ile işlenen cinayetlerde katillerin kahraman olarak görülmesi başka türlü nasıl açıklanabilir

Simgesel düzen erkeğin iktidar alanını kadınla paylaşmasına izin vermez. Erkek iktidar alanını kadınla paylaşmaya kalktığında “hadım edilme/kastrasyon” tehdidi ile karşı karşıya kalır. Erkek “hadım edilme” yoluyla kadınla eşitlenir. Ancak erkek, negatif anlamlarla yüklü olan kadın kimliğine yakınlaşmak yerine şiddet yoluyla dahi olsa iktidar alanını korumayı seçer. “Hadım edilme” korkusu kültürel alanda erkeğin tüm

toplumsal cinsiyet kodlarına daha sıkı sarılmasına neden olmaktadır. Bu tartışmalardan yola çıkarak “hadım edilme” korkusunun ve simgesel düzenden kovulma endişesinin şiddeti besleyen kaynaklar olduğu söylenebilir.

Ancak bu noktada şunun altını çizmekte fayda vardır. Lacan özneyi tamamen simgesel düzenin bir kölesi gibi görmez. Özne bütün pratiklerinde simgesel düzenin telkinlerine uymaz. Ona göre simgesel düzenin içerisinde mutlaka öznenin kendisini gerçekleştireceği bir kara delik vardır. Buradaki kara delik, öznenin yaratıcı potansiyelini, kendini bir noktadan başka bir noktaya taşıyabilme gücünü temsil eder (Bowie, 2007, 98).

Lacan, kavramlara yeni anlamlar yükleyerek onları kullanır. Dolayısıyla öncelikle arzu ve öteki gibi kavramlara açıklık getirmek gerekir. Lacan arzuyu cinsel bağlamın dışına çıkartır. Arzu, “cinsel bir güçten çok bütünlüğe erişmeye yönelik varlıkbilgisel bir çaba” olarak tanımlanabilir (Sarup, 2004, 31). Freud, arzuyu istek ve ihtiyaç arasındaki farktan doğan bir eksiklik olarak görmektedir (Kılıç, 2013). Arzu, öznenin ihtiyaçlarından arta kalan bir öz değil, ancak özneyi, ihtiyaç ve istekle dolaymlayarak meydana getiren bir gerçekliktir (Yücedağ, 2018: 51-73). Lacan, arzunun ve bilinçdışının kurulumunu temel bir eksiklikle ilişkilendirir ve bu eksikliği, fallus yoksunluğu olarak tarif eder. Böylece arzuyu, özne ve de Öteki’nde sembolik düzende eksik olan bir şeylerin dışı vurumu olarak görür. Özne kendisinin toplumsal düzen içerisindeki sembolik konumunu Öteki aracılığı ile elde eder. Özne bu bağlamda Öteki’ne bağlı ve de bağımlıdır. Ve öznenin arzusunun oluşumu Öteki’nin arzusuna bağlıdır. Lacan bu durumu “Arzu Ötekinin arzusudur” şeklinde ifade eder (Tuzgöl, 2018, 48-49; Homer, 2016).

Özne, kimlik edinimini öteki ile kurduğu ilişki ile sağlar. Lacan’da iki farklı öteki vardır. Lacan benzer-imgesel eş olan küçük öteki’yi (autre-küçük harfle yazılır) imgesel özdeşleşme durumlarının kaynağını oluşturan bir şekilde açıklar. Bundan farklı olarak büyük Öteki ise (Autre-büyük harfle yazılır) simgesel düzleme aittir. Büyük harfle başlayan Öteki simgesel düzeni ve dili oluşturmaktadır. Lacan “Bilinçdışı Ötekinin söylemidir” sözüyle simgesel düzen içerisindeki öznenin Öteki aracılığı ile ve ondan başlayarak yapılandığını ifade etmiş olur (Tuzgöl, 2018, 48; Parman, 2011).

Özne, ihtiyaç, arzu, talep ve bilinçdışının birbirinden ayrılması ve tabii ki ilişkisi neticesinde simgesel alanda biçimlendirilmekte ve bunlar arasındaki dolayım hali özneyi var etmektedir (Dor- Gurewitch, 1998, 181). Arzunun tek doyurulabildiği dönem anne ve çocuğun bütün halinde olduğu Gerçek dönemidir. Ancak yaşamın geri kalan hiç bir döneminde böyle bir gerçekliğe ulaşamadığından arzu da asla ama asla doyurulamamakta ve kendisine ulaşamamaktadır; çünkü sonradan yaratılan hiç bir gerçeklik, esas gerçekliğin yerini alamayacaktır (Dor- Gurewitch, 1998, 185). Lacan, bu ulaşamayan şeye-nesneye/nesne a/objet a demektedir. Nesne a, kayıp nesnedir ve sonsuza kadar kayıp olarak kalır. Nesne a, ilk doyum anı olan anne-çocuk bütünleşmesini yaratan nesneden, öznenin mevcut durumunda elde ettiği nesnenin çıkarılmasıyla arta kalan şeydir (Fink, 1995, 94). Her ne kadar özne, nesne a’yı Ötekinin alanına yüklese de aslında Öteki de buna sahip değildir. Nesne a, özne ve Öteki arasında salınım halindedir. Yeri hiçbir zaman tam anlamıyla doldurulamayacağı için de hep başka nesnelere doldurulmaya çalışılan bir boşluk yaratır (Dor- Gurewitch, 1998, 188). Aslında bu kayıp nesne kayıp gerçekliktir (İzmir, 2013, 264). Ancak Gerçek’in bütünselliğini yakalayabilirsek Jouissance denen hazza ulaşabiliriz. Bu boşluk, özne bir yoksunluk hali yarattığı an, işte o an özne, özne olmaktadır. Yarı, tam da bu noktada olduğundan Lacan, imgesel dönem öznesinin bölünmüşlüğü küçük \$, simgesel dönemdeki öznenin bölünmüşlüğü ise büyük \$ ile gösterir. Büyük Öteki’yle karşılaşıldığı anda öznenin bölünmüşlüğü simgesel alanda kendini gösterir ve burada

karşılaştığı anlam zincirine dâhil olmaya çalışır. Dolayısıyla, imgesel dönemde bütün olduğuna dair yaşanan yanılısama sembolik düzende yerini bilinçdışı özneye bırakır. “Ötekinin söylemiyle kurulan bir bilinçdışıma sahip olan bu özne, kendisi hakkında konuştuğunda, hakkında konuştuğu şey kendisi olmayan bir öznedir” (Demir Atay, 2009, 114). Kendisi olmayan öznenin yani Öteki'nin arzusunu arzulamakla meşguldür insan. Lacan, öznenin Öteki ve kendisi arasında bir seçim yapmak zorunda kaldığını belirtir. Seçimle beraber özne kaçamayacağı bir yabancılaşma ve anlamsızlık evrenine katılır. Öznenin özne olabilmesi için simgesel düzene ve bu düzen içindeki Öteki'ne yönelmek ve bölünmek zorunda olduğunu ifade eder (Lacan, 2013, 223-225).

Hakkında sınırlı bir bilgiye sahip olduğumuz bilinçdışı özne, bir gösteren tarafından başka bir gösteren için temsil edilmekte ve Öteki bu zincirde özneyi tamamlayacak olan göstereni asla özneye vermemektedir. Bu nedenle ortaya çıkan şey eksiklik yani *nesne a* olmaktadır. Yani, özne kendindeki eksikliği gidermek için sürekli olarak Öteki'ye seslenmek, ona ulaşmak çabasına girer. Ancak öznedeki eksik olan şey, aynı zamanda Öteki'nde de eksik olandır ve bu eksiklik hiçbir zaman tamamlanamayandır. Öznenin Öteki'ne olan bağımlılığı, kendini tamamlama, bir bütünlüğe ulaşma çabası-kaygısı nedeniyledir. Özne, toplumsal alandan gelen dönütlere bağlı olarak kendini sürekli olarak tamamlamaya ve Öteki ile bütünleşmeye çalışır. Yani özne, kendi arzusunun öteki tarafından arzulanmasını ve hem küçük öteki hem de büyük Öteki tarafından takdir edildiğini görmek istemektedir. Burada önemli olan aslında büyük Öteki'nin takdiridir. Çünkü erkek, kendini Ötekinin arzusu içinde konumlandığı için Ötekinin arzuladığı şekilde arzulamaya çalışır. Öteki ne kadar takdir ederse özne de o kadar doğru bir yolda olduğunu hisseder: “Öteki'nden kendisine yönelik, kendisinin önemli olduğunu duyumsatacak her şey, çocuğun kendisini Öteki'nin eksikliğini gidermesi açısından işlevsel bir nesne olduğu hissine kapılmasına neden olur” (İzmir, 2013, 271).

Öznenin arzusu büyük Öteki'nin arzusudur. Ancak, özne Öteki'nin arzusunun kendi arzusu olduğu yanılısaması ile yaşar. Özne büyük Öteki'nin arzusunu küçük ötekilere dayatır. Bu anlamda aslında toplumsal yapıda ya da simgesel düzende var olan ve kadını ikincilleştiren bütün yargılar, bir özne veya birey olarak erkeğin yargıları/kanaatleri değildir. Bu yargılar ataerkil/eril ideolojinin yargılarıdır. “Büyük Öteki” erkeğe, çocuk bakımının ve ev işlerinin kadının işi olduğunu, kadının dışarıda çalışmasının doğru olmadığını, kadının kocasına hizmet etmesi ve kocasının sözünden çıkmaması gerektiğini söyler. Erkek “Büyük Öteki”nin söz konusu bu arzularını kendi arzularımış gibi kadına yani kendi ötekisine dayatır. Bu durumda başarısız olduğunda şiddete başvurur. Çünkü “Büyük Öteki”nin gözünden düşmek, ya da hadım edilmek istemez.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Gündelik hayatımızda hangi sosyal eylemde bulunursak bulunalım, şiddet tüm deneyim alanlarında karşımıza çıkmaktadır. Kültürle, ekonomiyle ve diğer tüm toplumsal kürelerle dolaymlanan şiddet, trafikten tutun kadın-erkek ilişkilerine kadar toplumsal ilişkilerimizin tamamına sızmış durumdadır. Kadına yönelik şiddetin giderek artması ve medya araçlarının kadına yönelik şiddete daha fazla yer vermesi ile beraber bu problemle ilgili toplumsal alanda bir hassasiyetin oluştuğunu söyleyebiliriz. İki bin on sonrası dönemde kadına yönelik şiddetin azaltılması/önüne geçilmesi için birçok yasal düzenleme yapılmasına rağmen kadına yönelik şiddet azalmak yerine artış göstermiştir. (Aytaç vd., 2016, 291). Bu durum kadına yönelik şiddetin kaynakları üzerine daha fazla düşünmeyi/soru sormayı gerekli kılmaktadır. Lacan'ın geliştirdiği kavram seti kadına

yönelik şiddeti anlamak ve açıklamak için bu bağlamda bir imkân olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla Lacan'ın gerçek, imgesel, simgesel, arzu, öteki gibi kavramları üzerine daha fazla düşünmek ve tartışmak gerekmektedir. Bireyin, imgesel dönemde annesi ile kurduğu bütüncül ilişki simgesel döneme geçişle bozulmaktadır. İmgesel dönemde anne ve çocuk vardır. Ancak simgesel dönemde bu ilişkinin içerisine “öteki”ler dâhil olur. İmgesel dönemde kişi annesi ile kurduğu ilişki üzerinden benliğini inşa ederken; simgesel dönemde “öteki”lerle kurduğu ilişki üzerinden benliğini inşa eder. Simgesel dönemde özne “Büyük Öteki”nin beğenisini kazanmaya çalışır. Burada “Büyük Öteki” toplumdur veya normatif yapıdır. Simgesel düzenle toplum, kendini bireyde var eder. Birey bu süreçte varlık gösterebilmek için hiç bilmediği bir toplumsal alana kendini adeta atarak norm ve değerleri öğrenir. Parçalanmışlık halini aşması kendini var kılması ve tanınmak istemesi, içine fırlatıldığı simgesel alanda Öteki’lerle kurduğu ilişkiyle mümkün olmaktadır. Öteki’nin arzusunu arzularak sosyalleşen özne, Öteki’nin takdirini kazanmak için verili olan norm ve değerler paketine sıkı sıkıya sarılır.

Lacan'ın “Öteki” olarak tarif ettiği şey toplumsal düzen, başka bir ifade ile normatif yapıdır. Toplumsal düzen veya normatif yapı bireye toplumsal kategoriler üzerinden seslenir. Bu kategoriler sınıfsal (yoksul-varsıl), etnik (Kürt-Türk vb), dini (Müslüman-Hristiyan) veya cinsiyete (kadın-erkek) dayalı olabilir. Normatif yapı bu kategorilere belli roller dayatır ve bu rollerin dışına çıkıldığında bazı yaptırımları devreye sokar. Bu bağlamda ataerkil toplumsal düzen kadın ve erkeğe bir ilişki biçimi dayatır. Bu ilişki biçimi hiyerarşik bir ilişki biçimidir ve erkeği muktedir olarak konumlandıran bir ilişkidir. Erkek bu muktedir olma durumunun zayıfladığını hissettiği zaman şiddet davranışına başvurmaktadır. Erkek bu davranışıyla Lacanyen anlamda simgesel düzende kalmaya ve Öteki’nin beğenisini kadına şiddet uygulayarak kazanmaya çalışır.

Sonuç olarak kadına yönelik şiddetin arkasında toplumsal, tarihsel, kültürel bir karanlık vardır. Bu karanlık aydınlatılmadığı takdirde yasal vb. düzenlemelerle kadına yönelik şiddetin önüne geçilemez. Dolayısıyla kadına yönelik şiddetin önüne geçmek için bir zihniyet dönüşümüne ihtiyaç vardır. Söz konusu dönüşümün yolu öncelikle kültürel/toplumsal kodlarla belirlenmiş kadınlık ve erkeklik hallerini deşifre etmekten geçmektedir. Başka bir ifade ile erkek kimliğine iliştilen güçlü, rasyonel, lider vb. vasıfların ve kadının kimliğine iliştilen negatif kalıp yargıların birer inşa olduğunu ifşa etmekten geçmektedir.

KAYNAKÇA

- Arendt, Hannah. *Şiddet Üzerine*. Çev. Bülent Peker. İstanbul: İletişim Yayınları, 2018.
- Aytaç, Serpil, vd. “Kadına yönelik şiddetin dünü, bugünü, yarını: kestirim tabanlı bir araştırma”. *Sosyoloji Konferansları*. 54(2) (2016), 275-297.
- Berman, Marshall. *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor: Modernite Deneyimi*, Çev. Ümit Altuğ-Bülent Peker, İstanbul: İletişim Yayınları, 2011.
- Bowie, Malcolm. *Lacan*. Çev. V. Pekel Şener, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2007.
- Butler, Judith. *Cinsiyet Belası*, Çev. Başak Ertür, İstanbul: Metis Yayınları, 2014.
- Colebrook, Claire. *Gilles Deleuze*. Çev. Cem Soydemir. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2013.
- Deleuze, Gilles- Guattari, Felix. *Anti-Ödipüs: Kapitalizm ve Şizofreni I*, Çev. Fahrettin Ege- Hakan Erdoğan- Mustafa Yiğitalp. Ankara: Bilim ve Sosyalizm Yayınları, 2014.
- Demir-Atay, Hivren. “Bir Okuma Deneyimi Olarak Jouissance: Lacan, Aktarım ve Edebiyat”. *MonoKL Lacan Seçkisi* 6-7.(2009 Yaz) İstanbul: Monokl Yayınları. 113-119.
- Dor, Joel- Feher Gurewitch, Judith. *Introduction to the Reading of Lacan: The Unconscious Structured Like a Language*. Northvale: Other Press, 1998.
- Erşen, Özge. “Psikanalitik Bir Deneme Şiddet: Öteki'nin Yıkımı”, *Doğu Batı Dergisi* 43, (Ocak 2007-2008), 129-137.
- Fink, Bruce. *The Lacanian Subject: Between Language and Jouissance*. Princeton: Princeton University Press, 1995.
- Fromm, Erich. (1993). *İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri I*. Çev. Şükrü Alpagut. İstanbul. Payel Yayınevi, 1993.
- Homer, Sean. *Jacques Lacan*. Çev. Abdurrahman Aydın. Ankara: Phoneix Yayınevi, 2016.
- İsen, Galip Beygü. *Saldırganlık Kuramları ve Basında Cinayet Haberleri*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1995.
- İzmir, Mutluhan. *Öznenin Diyalektiği: Hegel, Sartre ve Lacan*. Ankara: İmge Kitabevi, 2013.
- Kara, Zülküf-Uluç, Mehmet Ali. “Şiddetin Cinsiyeti: Bir Modern Toplum Anksiyetesi”, *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi* 11/3 (Aralık 2019): 1566-1581. <https://doi.org/10.26791/sarkiat.655891>.
- Kardeş, Ertan. “Walter Benjamin’de Politika, Hukuk ve Şiddet İlişkisi”. *Felsefelogos* 37. (Mayıs 2009), 119-125.
- Kılıç, Sinan. *Deleuze-Guattari Şizoanaliz: Yaratıcı Bir Fark ve Arzu Ontolojisi*. Bursa: Sentez Yayıncılık, 2013.
- Kimmel, Michel. “Masculinities”. *Men and Masculinities: A Social, Cultural, and Historical Encyclopedia*. Ed. Michael Kimmel- Amy Aronson. 503-507. California: Abc-Clio, 2004.
- Lacan, Jacques. *Fallusun Anlamı*, Çev. Saffet Murat Tura, İstanbul: Afa Yayınları, 1994.

- Lacan, Jacques. *Psikanalizin Dört Temel Kavramı: Seminer 11. Kitap*, Çev. Nilüfer Erdem. İstanbul: Metis Yayınları, 2013.
- Merton, Robert King. "Social Structure and Anomi". *Amerikan Sociological Review*. 3/5, (1938). 672-682.
- Parman Talat. "Jacques Lacan (1901-1981), Çağdaş Psikanalizin Avrupalı yorumcusu." *Psikanalitik Psikoterapiler*, ed., A. A. Köşkdere. Ankara: Türkiye Psikiyatri Derneği Yayınları, 2011.
- Sarup, Madan. *Post-yapısalcılık ve Postmodernizm*. Çev. Abdülbaki Güçlü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2004.
- Tuzgöl, Kamil. "Lacanyen Psikanalitik Kuram ve Öznenin Konumu". *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi* 1 (1) (2018), 41-53.
- Weber, Max. *Sosyoloji Yazıları*. Çev. Taha Parla. İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları, 1987.
- Yücedağ, İbrahim, "Gerçekliğin İki Sarkacı: Deleuze'de Lacan'cı İzler", *Gerçeklik, Arzu ve Göçebelik Üzerine*, ed., Zülküf Kara. Konya: Çizgi Kitabevi, 2018, 51-73.